

УДК 372.3/4:793.3

В. І. Левенець

Сумського державного педагогічного
університету ім. А.С. Макаренка

ЕВОЛЮЦІЯ ЗМІСТУ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено та проаналізовано становлення позашкільної освіти й еволюція змісту хореографічного виховання в системі позашкільної освіти на прикладі комунального закладу Сумського Палацу дітей та юнацтва. Розкрито поняття «еволюція», «позашкільна освіта», «хореографічне виховання».

Ключові слова: еволюція, позашкільна освіта, хореографічне виховання.

Постановка проблеми. Серед соціальних інститутів виховання й розвитку дітей і молоді особлива роль належить позашкільній освіті. Позашкільна освіта як складова структури освіти відіграє особливу роль у духовному, інтелектуальному й фізичному розвитку особистості, здобутті знань, умінь, навичок і задоволенні потреб у творчій самореалізації.

Одним із провідних видів діяльності в системі позашкільної освіти є хореографія. Хореографічне виховання дозволяє здійснювати цілеспрямоване формування в дитини естетичного ставлення до дійсності та здатність художнього бачення світу, розвивати її художньо-мистецькі здібності, залучати до світу мистецтва. Проте, проблема еволюції змісту хореографічного виховання дітей у системі позашкільної освіти практично не досліджувалась.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти становлення й розвитку хореографічного виховання висвітлено в працях теоретиків і практиків хореографічної педагогіки, зокрема Г. Березової,

Л. Бондаренко, Н. Горбатової, Ю. Громова, Є. Зайцева, Т. Павлюка, А. Тараканової, Т. Ткаченко, Л. Цветкової, інших дослідників.

Дослідження Л. Івлевої, В. Захарова, Т. Пуртової, А. Сокольської, В. Уральської присвячені безпосередньо хореографічній творчості в цілому, історії її зародження, становлення, взаємодії та взаємовпливу з народною танцювальною творчістю і професійним мистецтвом. Дані матеріали в основному фактографічні, присвячені дитячій хореографічній творчості, подаються в невеликих ремарках або виносках, без аналізу й узагальнення.

Відомі мистецтвознавці, педагоги, філософи різних часів підкреслювали необхідність раннього залучення дітей до танцювальної діяльності з метою їх різнобічного розвитку (Д. Локк, Лукіан, К. Орф, Р. Оуен, Платон, С. Русова). На розвивальних і виховних можливостях хореографічного мистецтва наголошували видатні українські митці К. Ю. Василенко, В. М. Верховинець, П. П. Вірський, А. І. Гуменюк та ін.

Метою статті є дослідити еволюцію хореографічного виховання дітей у позашкільній освіті.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження й педагогічна практика свідчать про динамічний і складний шлях розвитку позашкільної освіти. У 1918 році громадський діяч, видатний педагог і непересічна особистість Софія Русова очолила два відділи – шкільного виховання й позашкільної роботи, глибоко розробляла питання розвитку національної освіти. Саме цей рік вважається роком народження позашкільної освіти в Україні [8, 6].

Історія створення перших позашкільних закладів пов'язана з виникненням у 60-х роках ХІХ ст. клубів гімназистів у Чернігові та юних орнітологів у Глухові на Сумщині. У 1905 р. С. Т. Шацький організував перші клуби для дітей і підлітків робітників, а в 1909 р. – товариство «Дитяча праця та відпочинок». У серпні 1915 р. у Києві було створено перший загін дівчаток-скаутів. У Києві, Харкові, Ніжині виникають будинки юнацтва. На початку 20-х років ХХ ст.

почали розвиватися профільні дитячі об'єднання: «Трудові дружини», «Червоні квіти», «Дитячий пролеткульт», «Трудові армії», «Міськрада дитячих депутатів» та ін.

Перші Палаці піонерів і жовтенят почали масово створюватись у 1934–1939 роках. Це багатопрофільні позашкільні навчальні заклади, що здійснювали навчально-виховну роботу з учнями від 6 до 18 років. З 50-х років ХХ ст. помітно активізується діяльність позашкільних закладів із розвитку самостійних пізнавальних інтересів дітей і підлітків, їхньої соціально-трудової активності. З 80-х років відбувається становлення позашкільної освіти як ланки безперервної освіти України; реформація діяльності дитячих і молодіжних організацій [10, 3–5].

Позашкільна освіта є цілеспрямованим процесом оволодіння систематизованими знаннями про культуру, природу, людину, суспільство. Вона забезпечує застосування знань на практиці, опанування вміннями й навичками творчої діяльності. Сьогодні позашкільна освіта вирішує питання емоційного, фізичного та інтелектуального розвитку особистості, формування її компетентностей, водночас сприяє забезпеченню потреб особистості у творчій самореалізації, її соціалізації, включенню в суспільні відносини, входженню у широкий світ [2, 93].

У місті Суми система позашкільної освіти представлена чотирма закладами. На початку свого заснування, три заклади були профільні, один – комплексний. На сьогодні, урахувавши вимоги часу, уже всі заклади є комплексними. Сумський Палац дітей та юнацтва єдиний із перелічених позашкільних закладів є комплексним з моменту заснування. У Палаці 6 художніх колективів представляють хореографічний напрям. Це 42 групи, у яких займаються більше 1200 дітей. Тому, розглянемо еволюцію хореографічного виховання на прикладі Сумського Палацу дітей та юнацтва.

Важливим під час розгляду цього питання є розуміння поняття «еволюція». Адже вивчення й теоретичне узагальнення того цінного, що створили педагоги минулого, а також творче використання їх досвіду з

урахуванням вимог і можливостей сьогодення дадуть змогу якісно оновити й удосконалити систему діяльності позашкільних закладів України. Згідно філософського словника еволюція – це процес зміни, розвитку чогось, когось, перехід від одного стану до іншого. А також як одна з форм розвитку в природі та суспільстві – безперервні послідовні якісні зміни [11, 195].

У сучасній філософській хрестоматії надається таке визначення: еволюція (*лат. evolution – розгортання*) – поняття, вживане для характеристики різних сторін розвитку. Під еволюцією в широкому сенсі розуміється зміна буття та свідомості (у цьому сенсі поняття «еволюція», близьке за змістом до поняття «розвиток»), що включає як кількісні, так і якісні перетворення. Терміном «еволюція» позначаються повільні, поступові, кількісні зміни [9, 553].

Під еволюцією змісту хореографічного виховання ми розуміємо поступовий процес становлення та розвитку хореографічної діяльності. Історія розвитку хореографічної діяльності – це не лише історія змін, але й історія накопичення педагогічного досвіду в хореографії. Еволюція розвитку хореографічного виховання являє собою поступовий рух по висхідній, що пов'язаний з поширенням дитячої хореографічної культури, яке охоплює велику кількість дітей.

Одну з провідних ролей у системі позашкільної освіти, як універсальний засіб всебічного розвитку особистості, останнім часом грає хореографія. Хореографічне виховання дозволяє здійснювати цілеспрямоване формування в дитині його естетичне ставлення до дійсності, розвиває здатність художнього бачення світу, залучає до світу мистецтва, розвиває художньо-мистецькі здібності. Це універсальний засіб усебічного розвитку особистості. Хореографічне виховання – складова навчально-виховного процесу, що визначається цілеспрямованою, систематичною, організованою та планомірною взаємодією вихователя й вихованця засобами хореографії.

Хореографічний гурток у Сумському Палаці дітей та юнацтва почав працювати з дня заснування закладу, у 1934 році. Спочатку це

був єдиний хореографічний гурток, який налічував 47 дітей і охоплював вихованців віком від 7 до 16 років. В основі діяльності гуртка був класичний танець, але в репертуарі також було 20 танців народів світу: український, російський, молдавський, циганський тощо, сцени із балету «Спляча красуня», балет «Снігуронька», «Івасик Телесик». З метою популяризації дитячого танцювального мистецтва та покращення навчально-виховної роботи проводилися різноманітні огляди й олімпіади дитячої творчості, які сприяли збільшенню кількості танцювальних гуртків. Так, у 1944 р. хореографією займалося вже 75 вихованців [6, 9].

У 1949 році керівник хореографічного гуртка Палацу А. В. Семенцова вперше була відряджена до Києва на семінар керівників хореографічних гуртків. Оскільки в цей період ще не могла скластися система підготовки педагогів для дитячих хореографічних гуртків, основну масу керівників складали педагоги фізичного виховання, вихованки пластичних і ритмічних студій, професійні артисти. Взагалі хореографічним вихованням дітей займалися в основному ентузіасти-любители [7, 15].

У 1952 році хореографічний гурток Палацу побував у м Львові на всеукраїнському огляді-конкурсі з хореографії. З кожним роком збільшується кількість дітей, охоплених хореографічним вихованням. Але успіх роботи хореографічних гуртків залежав від наявності чіткої навчальної програми, методичного забезпечення, якості репертуару [3, 25].

Установою, що спрямовувала й регламентувала хореографічну роботу всіх позашкільних закладів, став Центральний Будинок народної творчості УРСР. Методичний кабінет при хореографічному відділі Будинку забезпечував розвиток змісту хореографічної освіти в умовах позашкільної діяльності. Упродовж 1946–1949 рр. для керівників танцювальних гуртків методистами хореографічного жанру розроблено навчальні програми з хореографії; у 1948 р. передбачалося видання 5 методичних збірок загальним тиражем по 10 тис. примірників та 4 репертуарні збірки тиражем по 30 тис. примірників; упорядковано й

надруковано «Збірку 16 українських народних танців для хореографічних гуртків». У 1949 р. було удосконалено й перевидано збірку «Молодіжні танці», що містила приклади нових танцювальних композицій на радянську тематику [1, 56].

У 1967 році згідно наказу Міністерства освіти УРСР та положення «Про конкурс-огляд з бальних танців» на базі Палацу дітей та юнацтва було створено 4 групи гуртка бального танцю з охопленням 60 вихованців. Надалі, з метою підвищення кваліфікації й удосконалення навчально-виховної роботи в гуртках бального танцю керівник гуртка О. Ф. Матвєєва неодноразово була відряджена на семінари до м. Києва. Цей період характеризується пошуком методів і прийомів хореографічного виховання, стрімким зближенням самодіяльного мистецтва з професійним. З 1975 року Палац поповнюється новими педагогами-хореографами, створюються додаткові гуртки хореографічного напрямку, колективи активно беруть участь у міжрегіональних і республіканських конкурсах: у Донецьку, Ризі, Житомирі, Курську, Москві. У цей період у хореографічних гуртках займаються приблизно 180 дітей, серед них лише 13 вихованців дошкільного віку [4, 16].

Наприкінці 80-х років намітився новий підхід у широкому залученні дітей до хореографії. Було запроваджено так званий танцювальний всеобуч, розрахований на навчання дітей, незалежно від наявності спеціальних фізичних даних. У хореографічні колективи стали набирати дошкільнят 5–6 років. Нині ця тенденція «омолодження» танцювальних колективів стала загальною для хореографічної творчості.

У 1982 педагоги-хореографи І. В. Тригуб та С. В. Тригуб створюють ансамбль народного танцю «Радість», який охоплював 240 дітей, з них 25 – дошкільнят. У репертуарі колективу 16 постановок на основі класичного, народного танцю, сюжетні тематичні композиції.

У 1983 році за ініціативою О. Д. Ждановського та Л. М. Ждановської створено ансамбль сучасного бального танцю

«Веселка». Ансамбль відвідувало 230 дітей, з них 40 – вихованці дошкільного віку [5, 74].

Поступово дошкільне хореографічне виховання знаходить своє місце в діяльності гуртків Палацу дітей та юнацтва. Але діти дошкільного віку не виведені в окремі групи, а займаються разом із молодшими школярами. На той момент не існує окремої навчально-виховної програми для дітей дошкільного віку. Разом із тим, на початку 90-х років з'являється попит батьків на ранній розвиток дітей дошкільного віку, у тому числі й на заняття хореографією. Так, у 1993 році для дітей дошкільного віку було створено школу ранньої творчої орієнтації «Малюк», де одним із напрямів діяльності є хореографія.

У перший рік відкриття школи працювало 4 групи, у яких налічувалося 68 дітей. У 1997–1998 навчальному році це вже 11 груп з охопленням 170 дітей. Робота з дітьми дошкільного віку, як окремою віковою ланкою, в Палаці була інноваційною. Педагогічним колективом опановувалися нові підходи в організації дитячої діяльності. З 2011–2012 н.р. за запитами батьків розпочато роботу з дітьми 4 років. Сьогодні навчально-виховна діяльність здійснюється в 17 групах з охопленням 250 дітей. Новизною стала розробка педагогом-хореографом навчальної програми з хореографії «Танцювальний калейдоскоп» для вихованців дошкільного віку.

Із 1998 року в Палаці розпочинає свою діяльність театр танцю «Пігмаліон», керівник В. В. Артюх. На момент створення колектив налічує 50 дітей, з них 25 – дошкільників. Сьогодні театр танцю «Пігмаліон» відвідує 196 дітей, серед яких 50 – дошкільного віку. Хореографічне виховання розвивається у Палаці через діяльність інших колективів художньо-естетичного напрямку, зокрема, хореографія є одним із предметів вокального колективу «Тру-ля-ля-та», дитячого музичного театру «Дзвіночок», театру юних «Шпаківня».

Сьогодні хореографічним вихованням охоплено майже 1200 дітей, серед яких 420 дітей дошкільного віку. Навчально-виховний процес здійснюється за авторськими програмами, розробленими

керівниками хореографічних колективів. Зокрема, Народний колектив театру танцю «Пігмаліон» працює за навчальною програмою «Естрадний танець», схваленою науково-методичною радою з питань освіти Міністерства освіти та науки України; школа ранньої творчої орієнтації «Малюк» за навчальною програмою «Танцювальний калейдоскоп», схваленою науково-методичною радою Університету менеджменту освіти НАПН України.

Висновки. Вивчення книг наказів архіву Сумського Палацу дітей та юнацтва, наукових публікацій педагогічних і періодичних видань дають нам можливість констатувати, що еволюція хореографічного виховання являє собою поступовий рух по висхідній, що пов'язаний із поширенням дитячої хореографічної культури, яке охоплює велику кількість дітей. Спеціально підготовлені педагогічні кадри, наявність навчальних програм, якісне методичне забезпечення та відповідно підібраний репертуар сприяли тому, що хореографічне виховання в Сумському Палаці дітей та юнацтва на початок ХХІ ст. набуло масового характеру. Виховання дітей засобами хореографії є одним із важливих і необхідних напрямів теорії та практики позашкільної освіти. Саме в хореографічному мистецтві найбільш повно виявляється синтез тілесного й духовного компонентів, які розкривають широкі перспективи художньо-естетичного творчого та фізичного напрямів у розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благова Т. Особливості хореографічного виховання школярів у системі освіти в Україні: історико-педагогічний аспект / Тетяна Благова // Вісник Житомирського державного університету. – 2013. – № 3 (69). – С. 53–57.

2. Книга керівника позашкільного навчального закладу: довідково-методичне видання / упорядник З. М. Рудакова, Л. М. Павлова. – Харків : Торсінг плюс, 2006. – 608 с.

3. Книга приказов Сумского Дворца пионеров (1943–1947 гг). «Об установлении норм охвата учениками кружковой работы». – от 9.01.44 г. № 7

4. Книга приказов Сумского Дворца пионеров (1948-1949 гг). «Об участии руководителя кружка Семенцовой А. В. в семинаре хореографов в г. Киеве». – от 20.11.49 г. № 129.

5. Книга приказов Сумского Дворца пионеров и школьников (1967–1970 гг). «Об открытии кружка бального танца». – от 16.12.67 г. № 53.

6. Книга приказов Сумского Дворца пионеров и школьников (1985–1986 гг.). «Об итогах фронтальной проверки коллективов – хореографического и бальных танцев». – от 6.02.1986 г. № 22.

7. Книга приказов Сумского Дома пионеров (1951–1955 гг). «О командировке танцевального кружка на республиканские соревнования в город Львов». – от 3.07.52 г. № 45.

8. Ковбасенко Л. Сторінками історії позашкільної освіти в Україні / Л. Ковбасенко // Позашкілля. – 2009. – № 9 (33). – С. 6–10.

9. Современная философия: словарь и хрестоматия / [отв. ред. Кохановский В. П.]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 511 с.

10. Соціально-педагогічні основи діяльності позашкільних закладів у сучасних умовах : наук.-метод. посіб. / [А. Й. Сиротенко, Г. П. Пустовіт, В. В. Мачуський та ін.]. – К. : Грамота. – 80 с.

11. Философский словарь / [под ред. Фролова И. Т.]. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 590 с.

РЕЗЮМЕ

В. И. Левенец. Эволюция содержания хореографического воспитания в системе внешкольного образования.

Статья посвящена эволюции содержания хореографического воспитания в системе внешкольного образования. Рассматривается понятие «эволюция» – процесс изменения, развития чего-то, а также как одна из форм развития в природе и обществе –

непрерывные последовательные качественные изменения. Предоставляется понятие «внешкольное образование», которое является составляющей системы непрерывного образования и направлено на развитие способностей и дарований воспитанников.

Раскрыто понятие «хореографическое воспитание», которое позволяет осуществлять целеустремленное формирование в ребенке его эстетическое отношение к действительности, развивает способность художественного виденья мира, привлекает к миру искусства, развивает художественно-творческие способности.

Рассмотрено становление внешкольного образования в Украине, а также история образования первых внешкольных учреждений. На примере коммунального учреждения Сумского Дворца детей и юношества исследована эволюция содержания хореографического воспитания в системе внешкольного образования. Отмечено, что эволюция хореографического воспитания являет собой постепенное движение по восходящей, которое связано с распространением детской хореографической культуры и которое охватывает все большее количество детей.

Ключевые слова: *эволюция, внешкольное образование, хореографическое воспитание.*

SUMMARY

V. Levenets. The evolution of choreographic education in the system of school education.

The article is devoted to the evolution content of choreographic education in the system of school education. The concept of «evolution» is considered as the process of change, the development of something and as one of the forms of development in nature and society – the continuous sequential qualitative changes. The concept of out-of-school «education» is a part of the continuous education system and is aimed at development of the abilities and talents of the students.

The notion «choreographic education» is disclosed, it allows to carry out a purposeful formation of the child and its aesthetic attitude to reality, develops the ability of the artistic vision of the world, attracted by the world of art, develops the artistic and creative abilities.

The development of school education in Ukraine is considered, as well as the history of the formation of the first out-of-school institutions. The evolution of the content of choreographic education in the system of school education has been studied on the example of municipal institutions of Sumy Palace of children and youth. It is noted that the evolution of choreographic education is a gradual upward movement that is associated with the spread of the children's choreographic culture and which involves a larger number of children.

Key words: *evolution, out-of-school education, dance education.*